

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЦЕНСКЕ УМЕТНОСТИ И МУЗИКУ

42

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА СЦЕНСКЕ УМЕТНОСТИ И МУЗИКУ

МАТИЦА СРПСКА
DEPARTMENT OF STAGE ART AND MUSIC

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЦЕНСКЕ УМЕТНОСТИ И МУЗИКУ

42

Уредништво

Др ЗОРАН Т. ЈОВАНОВИЋ
(главни и одговорни уредник)

Др МИРЈАНА ВЕСЕЛИНОВИЋ-ХОФМАН,
др КАТАЛИН КАИЧ, мр ДУШАН МИХАЛЕК (Израел),
др ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ (заменик главног и одговорног уредника),
др ДУШАН РЊАК, др ЈАДВИГА СОПЧАК (JADWIGA SOB CZAK, Пољска),
академик ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ

НОВИ САД
2010

САДРЖАЈ CONTENTS

СТУДИЈЕ, ЧЛАНЦИ, РАСПРАВЕ STUDIES, ARTICLES, TREATISES

- Мр БОГДАН ЂАКОВИЋ
Пут крста и пут човека — *Сџанице* (2007), вокално-инструментална композиција Александре Вребалов
BOGDAN ĐAKOVIĆ, M.A.
The road of the cross and the road of a man — *Stops* (2007), a vocal-instrumental composition by Aleksandra Vrebalov 7
- Др ТАТЈАНА МАРКОВИЋ
Иконографска мрежа знакова: *Semiosis* комада *Кошћана*
TATJANA MARKOVIĆ, Ph.D.
Iconographic network of signs: the *Semiosis* of the play *Koštana* 37
- Др ВЕСНА ПЕНО
Двојезични музички рукопис из Одељења старе и ретке књиге Библиотеке Матице српске (прилог српско-грчким појачким везама)
VESNA PENO, Ph.D.
A bilingual musical manuscript from the Department of old books of Matica srpska Library (a contribution to Serbian-Greek chanting connections) 51
- Др ЕНИСА УСПЕНСКИ
Тријумф начела плеса *Маџиџа њобедница* Фјодора Ф. К. Сологуба и *Галеб* А. П. Чехова (плес — нагота — светост, трећи део)
ENISA USPENSKI, Ph.D.
A triumph of the tenets of dance *The Conquering Dream* by Fyodor F. K. Sologub and *The Seagull* by A. P. Chekhov (Dance — Nudity — Holiness, part three) 61
- Др ИВАНА ИГЊАТОВ-ПОПОВИЋ
Симболика *Драмских џајки* Ранка Младеновића
IVANA IGNJATOV-POPOVIĆ, Ph.D.
Symbolism of *Dramske gatke* by Ranko Mladenović 79
- АНА ТАСИЋ
Европска рецепција српског друштва представљеног у савременој српској драми
ANA TASIĆ
European reception of serbian society represented in the modern serbian drama 115
- ЗОРАН Р. ПОПОВИЋ
Круг, Камен, Звезда. Дrame за под главу Милице Новковић
ZORAN R. POPOVIĆ
The circle, The stone, The star. Plays for under one's head by Milica Novković 129

СЕЋАЊА, ГРАЂА, ПРИЛОЗИ
MEMOIRS, MATERIALS, CONTRIBUTIONS

- Др ЗОРАН Т. ЈОВАНОВИЋ
Поводом стогодишњице рођења (1909—2009). Боривоје С. Стојковић (1909—1984)
ZORAN T. JOVANOVIĆ, Ph.D.
Commemorating the hundred year anniversary of the birth (1909—1984). Borivoje S. Stojković (1909—1984) 143

ПРИКАЗИ
REVIEWS

- Др ИРА ПРОДАНОВ КРАЈИШНИК
Музикологија као уметност
Др Мирјана Веселиновић-Хофман, *Пред музичким делом. Огледи о међусобним пројекцијама естетике, поетике и стилстике музике 20. века: једна музиколошка визија*, Завод за уџбенике Београд, Београд 2007, 302 стр. + 20 илустрација 155
- НАТАША САЛАЈ
Енрико Јосиф, *Миленко Живковић*, уред. академик Дејан Деспић, Српска академија наука и уметности, Посебна издања, књ. DCLXVI, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 11, Београд 2009, 191 страна 160
- Др ВЕСНА КРЧМАР
Ивана Игњатов-Поповић, *Ликови у српској експресионистичкој драми / У трагању за идентитетом*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 2009. 163
- ЈЕЛЕНА ЈОВАНОВИЋ
Димитрије О. Големовић, *Крстивоје*, Друштво за очување српског фолклора „Градац”, Ваљево 2008. 166
- Др СЕЛЕНА РАКОЧЕВИЋ
Коледа у горњем Банату и Поморишју
Душан Дејанац, *Лицем за сунцем*, Борац, Кикинда 2009. 168

Зборник Матице српске за сценске уметности и музику
Издази двапут годишње
Издавач Матица српска
Уредништво и администрација: Нови Сад, улица Матице српске 1
Телефон: 021/420-199, 6615-038
e-mail: mtisma@maticasrpska.org.rs
Matica srpska Journal of Stage Art and Music
Published semi-annually by Matica srpska
Editorial Board and Office: Novi Sad, ul. Matice srpske 1
Phone: 381-21/420-199, 6615-038
e-mail: mtisma@maticasrpska.org.rs

Уредништво је *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику*
бр. 42/2010 закључило 18. II 2010.
За издавача: Проф. др Душан Николић
Стручни сарадник Одељења: Марта Тишма
Преводилац за енглески језик: Биљана Радић-Бојанић
Лектор и коректор: Татјана Пивнички-Дринић
Технички уредник: Вукица Туцаков
Компјутерски слог: Младен Мозетић, ГРАФИЧАР, Нови Сад
Штампа: Прометеј, Нови Сад

CIP — Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

78+792(082)

Зборник Матице српске за сценске уметности и музику / главни и одговорни уредник Зоран Т. Јовановић. — 1987, 1— . — Нови Сад : Матица српска, Одељење за сценске уметности и музику, 1987—. — 24 cm

Годишње два броја.

ISSN 0352-9738

COBISS.SR-ID 16339202

Штампање овог Зборника омогућило је
Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије

наводи се његово поимање значаја покрета (тако значајног и за музичку аутономију, потом за форму, па за њен онтолошки статус и најзад, феноменолошки статус!) који је „кривац” за изазивање емоција од стране музике. Поред ставова Л. Трајтлера, који музичку метафору подвргава критицизму, и С. Лангер, која сматра музику „иконичким симболом емоција”, овде се помиње и мишљење П. Стефановића да оно што се „ишчитава” у музици јесу „друштвено конвенционални знакови”, а разумевање, смисао и значење зависе од њеног контекста. И као што се на почетку могло разумети да музиколошких приступа може бити колико и музиколога, и овде на крају — кроз ставове Штокхаузена и Булеза — провејава идеја да свако „идентификује” једно дело на свој начин, односно сваком „његова” музика.

Својеврсни „излазак” музичког дела „у свет” представља завршни део студије *Пред музичким делом*. Назван *Дело у друштву: друштво у делу — социолошка истраживања музике* он заузима простор у којем као да се у коначном „обрачуњу” „срећу” сви одељци текста Мирјане Веселиновић-Хофман. Проблематика овог дела усмерена је на разматрање променљивости функције музичког дела у друштву која је у центру пажње З. Лисе, Т. Адорна, Х. Ајслера (Eisler), К. Вајла (Weill), В. Вучковића, Л. Ноноа (Nono), М. Кагела (Kagel), П. Булеза, Д. Шнебела (Schnebel) и других. Чини се да нека од наведених гледишта ауторка интерпретира пре свега у циљу „одбране” модерне музике XX века, чијој поетици — то је познато — остаје трајно наклоњена.

Студију *Пред музичким делом*, поред динамичног научног садржаја, „динамизује” и њен визуелни „идентитет” садржан у двадесет илустрација графичара и сликара Синише Жикића. Ови апстрактни и/или надреалистични прикази онога о чему се полемише на датом месту понегде су толико сугестивни да „немо” заступају тезе које се износе. Тиме ова студија постаје пример онога што је ауторка назвала *моделом музиколошке интердисциплинарности*.

При ишчитавању овог текста у којем се „отварају” и „разоткривају” различити ставови у вези са областима које Мирјана Веселиновић-Хофман поставља у центар својих интересовања, могло би се намах помислити да је одабир „саговорника” које је наш музиколог укључио у своју „дебату” резултат личне наклоности. Пажљиво праћење тока мисли, међутим, указује на веома промишљено, никако „пристрасно” укључивање оних теоретичара, мислилаца и композитора, чије тезе јесу делови једне пажљиво осмишљене постмодернистичке музиколошке „слагалице” намењене онима који осим њеног „решавања” могу да самоиницијативно додају нешто од сопственог музиколошког искуства, независног од прочитаног садржаја (што се готово намеће сваком „ангажованом” читаоцу).

Ира Проданов Крајишник

UDC 78(091)

Енрико Јосиф, *Миленко Живковић*, уред. академик Дејан Деспић,
Српска академија наука и уметности, Посебна издања, књ. DCLXVI,
Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 11, Београд 2009, 191 страна

Књига која је пред нама настала је, како сазнајемо из речи уредника академика Дејана Деспића, пре више од две деценије. Још давних седамдесетих година сада већ прошлог века, композитор Енрико Јосиф је прихватио понуду Одељења ликовне и музичке уметности САНУ да напише монографију свог рано

преминулог професора, дописног члана САНУ, композитора Миленка Живковића (1901—1964). Јосиф је предано радио на овом задатку. Знало се и да је рад привео крају, али за живота није желео да га преда у штампу и тако препусти јавности. Рукопис је био похрањен у његовој заоставшини, међу бројним остварењима за чије јавно издавање није био заинтересован. Тек након Јосифове смрти (2003), залагањем његове удовице и београдског рабина Исака Асиела, рукопис је приређен за штампу и објављен. Монографија је објављена 2009. године у издању Одељења за ликовне уметности и музику САНУ, допуњена основним информацијама о издању из пера уредника академика Дејана Деспиха и речима захвалности госпође Вере Крстић-Јосиф. На завршним страницама монографије изложен је и уредников „Резиме” на српском и енглеском језику, као и непотписана белешка „О аутору”, која садржи врло сажету, нажалост непотпуну, биографију Енрика Јосифа, са пописом његових најпознатијих дела, али без осврта на последње године живота, па и без информације да је преминуо 2003. године.

Енрико Јосиф је своју студију о Миленку Живковићу између увода и закључка организовао кроз неколико засебних поглавља: *Стваралац, Аналитичар, Теоретичар, Организатор и предавач, Писац*.

Врло је упечатљив већ сам увод — сажета, поетично сагледана историја српске музике у коју су вешто „укомпоновани” и најзначајнији подаци из биографије Миленка Живковића. Наговештено је да је реч о свестраном и посвећеном уметнику, припаднику „историјски образоване генерације”, који је своја прва музичка знања стицао на часовима виолине, као члан и помоћни диригент Певачког друштва „Станковић” и као ученик Миленка Пауновића, а потом и као лајпцишки и париски студент у класама Хермана Грабнера и Венсана Д’Ендија.

Пишући о негативној слици и стању музичких прилика у Краљевини Југославији тридесетих година двадесетог века, Јосиф је Живковића окарактерисао као слободног и смелог говорника, без кога би средина у којој је живео била приметно сиромашнија. Истакао је да је Живковић своју делатност управљао у неколико праваца — као стваралац-композитор, просветитељ и списатељ, па је тако и поглавља ове књиге организовао кроз приказе сваке од поменутих активности.

Нагласио је да је као композитор имао свој „прави тренутак” само у раздобљу од 1932. до 1941. године и да су тада настала његова најзначајнија дела. Време изван компоновања проводио је у организационим, друштвеним, педагошким и критичарским делатностима. Посебну пажњу је посветио општем питању „повдвојености” коју уметници доживљавају због разлика између својих унутрашњих стваралачких погледа и потреба и специфичних захтева и очекивања средине у којој живе и раде. Посебно се задржао на повести о служењу култури, чему је у своје доба био потпуно предан и Стеван Стојановић Мокрањац. У истом поглављу, Јосиф је изнео и аналитичке погледе на Живковићева дела која је оценио као најзначајнија: *Епикон (Симфонијски пролоџ), Четири хорске свиће, Јужнословенске сељачке игре* и балетске сцене *Зелена година*. Кроз овај преглед је приказао начин на који је композитор своје ставове и идеје транспоновано у тонске речи. Нотним примерима је показао њихов облик, структуру и друге формалне занимљивости. Искртао је и паралеле између Живковићевих композиционих поступака и метода стваралачког рада које су карактерисале опусе светски познатих композитора — Игора Стравинског, Мориса Равела, Беле Бартока, а посебно је истакао сродност Живковићевих и Мокрањчевих манира у хорској музици и блискост Живковићеве синтезе народних мелодија и савремених композиционих поступака са музичким језиком Јосипа Славенског. Заокружујући прво поглавље књиге, Јосиф је систематично представио стваралачки опус свог професора, на-

водећи таксативно појединачна Живковићева дела по жанровима: клавирска, камерна и инструментална, симфонијска и вокално-симфонијска, соло песме, вокалну музику, духовну музику, обраде црквених народних песама, сценску музику, филмску музику и музику посвећену деци и омладини.

Уз композиторску делатност коју је оценио као изузетно плодну и значајну, Јосиф је сагледао и остале Живковићеве активности, духовно блиске компоновању. У другом поглављу књиге је представио уметников приступ музичкој анализи, описујући је као осмишљено понирање у тонску материју, као конкретну, у реч пресађену стваралачку методу. Посебно је коментарисао познату Живковићеву књигу — анализу Мокрањчевих *Руковети*. Према Јосифовим речима, из којих кроз читаву монографију просијава искрено одушевљење, Миленко Живковић је и у аналитичком послу био дубоко посвећен и прецизан стваралац; проницао је у само језгро Мокрањчевог уметничког чина и особеном анализом тонске грађе *Руковети* допринео „продубљивању и осећању духа и слуха” народних напева која су овом композитору били полазни материјал у изградњи најпознатијих сплетова песама у области српске хорске световне музике. Јосиф је Живковићева запажања похвалио као изузетно вредна, поступна у излагању и градирању.

Као што је у Живковићевим аналитичким корацима у приступању *Руковети* препознао више од професионалних размишљања и једноставне потребе теоретичара за систематизацијом, Јосиф је и *Науку о хармонији*, најпознатији Живковићев писани допринос овој области музичке теорије, оценио као књигу која премашује значај практичног удбеника. Читаво поглавље своје књиге је посветио овом приказу. Нагласио је да је Живковић имао посебно истанчан слух за хармонску допуну српских народних напева која је често бивала несагласна са логиком западноевропске науке о вишегласју. Подсетио је, у том контексту, и да је генерацијама — од Корнелија Станковића до Љубице Марић — водећа мисао најпознатијих српских композитора била управљена према природи и духу народног певања. Истакао је и Живковићеву систематичност у излагању — о сврставању вишезвука, модулацијама, монистичком и дуалистичком схватању о постанку дурског и молског акорда, о важности оригиналног, сликовитог начина обележавања акордских склопова, итд.

И у овом поглављу препознатљива је Јосифова потреба да кроз разноврсне Живковићеве ставове искаже сопствено виђење важних проблема везаних за музичку уметност. Тумачећи одлике темперованог система и суштину вођичног односа међу тоновима, Јосиф је свој текст допунио упечатљивим питањима о основама које оживотворују музичку мисао, о конкретности и апстрактности музичке уметности и сл. Интригантним Јосифовим „дигресијама” је прожета читав монографија — чини се чак да би их било могуће ишчитавати као главни ток његовог текста, односно као биографов општи доживљај уметности и стваралаштва у који је адекватно уткана прича о разноврсном стваралаштву Миленка Живковића.

У два завршна поглавља књиге наведене су и Живковићеве организаторске активности и његов наглашен смисао за „колективну узајамност”. Укратко су набројана и његова списатељска остварења у области публицистике, есејистике и музичке критике.

Читаву биографску причу о свом цењеном професору Јосиф је поентирао посебним акцентом — својим дубоким интимним утисцима о Живковићевом педагошком умећу. Као његов одани ученик, асистент и наследник у настави композиције на Музичкој академији у Београду, са особитом радошћу се сећао заједничких часова, тренутака у којима је осећао свеживотно прожимање, које је проживљавао као чин самог стварања. Истицао је значај Живковићеве вештине у

изналажењу разноликих путева и прилаза младима, која је неопходна у индивидуалном педагошком раду. Једнако је и ценио професорову строгост у захтевима дисциплине и ширину неспутаности коју је пружао у односу према студентским композицијским покушајима.

Дирљиво је препознати са колико је поштовања Енрико Јосиф писао о Миленку Живковићу. Знакови те наклоности су саставни део Јосифовог излагања у сваком сегменту ове монографије. Можда су најизразитије сједињени у неколико завршних мисли којима је Јосиф портретисао свог професора: „Он је био душа *Музичке академије* (...) Целог себе, свој таленат, принео је даром и жаром оним највишим духовним идеалима просветитељског уздицања генерација које наступају, стваралачки пресађујући своја искуства у њихово било, биће и бит. За музичку културу нашу, за њен развој, он остаје најзначајнија личност у времену од 1945. до 1964. године”.

Нађа Салај

UDC 821.163.41-2.09

Ивана Игњатов-Поповић, *Ликови у српској експресионистичкој драми / У трагању за идентитетом*, Позоришни музеј Војводине, Нови Сад 2009.

У нашој науци о књижевности понајмање су проучаване драме. Последњих година расте број магистарских радова и докторских дисертација чија је основна тема драма. Стасала је млада генерација која је од студентских дана била окренута стварању свог позоришта на Филозофском факултету, писању позоришних критика у *Позоришту*, листу Српског народног позоришта, најстаријем позоришном листу. Један од ретких представника је управо Ивана Игњатов-Поповић која се у *Позоришту* појављује још од 1994, када је написала своју прву критику за премијеру *Три сестре* А. П. Чехова у режији Љубосава Мајере. Та везаност за живот позоришни била је континуирана, свакодневна, тако да је неосетно постала део и њеног живота, начина размишљања, укуса, процењивања. Логично је да се у тренуцима одређивања за магистарску тему на постдипломским студијама на Филозофском факултету определила за тему из области драме, једну мало истражену тему међуратног периода. Био је то велик истраживачки поступак за младог научника, који је постепено улазио у свет позоришта, али преко драмског предлошка, сада. Тема је подразумевала дуга истраживања наше бескрајно занимљиве и богате међуратне периодике. Познато је да тек деведесетих година међуратна драматика на српским просторима постала предмет озбиљних студијских анализа, у корпусу „открића” међуратне књижевности уопште.

Било је потребно пронаћи многе драмске текстове, анализирати их, проучити кроз текстове позоришне рецепције, уклопити их у систем теоријске литературе, историјске литературе, дати свој доживљајно-спознајни свет, али на једноставан и разумљив начин, што је, мора се признати, најтеже. Истраживање је подразумевало проучавање многе литературе из области драматургије, историје позоришта, анализе драмског текста и оно што је најважније — способност изрицања закључака, формулисања синтезе. Студија Иване Игњатов-Поповић сагледава појаву драмских дела из специфичног угла, истражујући при том експресионистичке тежње младих српских писаца после Првог светског рата, што је значило рађање нових, модерних књижевних тенденција у свим књижевним врстама, а посебно у драми.